

мережі, мережі капіталу, робочої сили і ринки по всьому світу зв'язуються технологіями, корисними функціями, людьми і територіальною близькістю і в той же час роблять себе недоступними для населення і територій, які не становлять цінності та інтересу з точки зору динаміки глобального капіталізму. За цим пішов соціальний і економічний остракізм окремих суспільних прошарків, районів у містах та регіонах і навіть цілих країн, які можна назвати «четвертим світом» [8].

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження влади у сучасній соціально-політичній системі координат було відзначено зміну парадигми форм, методів та інструментів здійснення влади та взаємовідносин між владою та суспільством за умови широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізації та «інформаційної революції» в рамках подальшого поширення впливу «інформаційного суспільства» та інформатизації. Також було відзначено, що інформатизація та глобалізація створили передумови кардинальних змін в усіх сферах суспільства, що сприяло зміні парадигми, в тому числі і на рівні соціально-політичних відносин як на національному, так і на глобальному рівнях. Також, незважаючи на технократичні основи подальших трансформацій моделей цивілізаційного розвитку суспільства, було відзначено, що поряд із економічними факторами постають духовні та соціальні, які, змінюючись самі, починають впливати на питання влади та владних відносин. До таких неекономічних факторів запропоновано віднести: «життєвий світ», культуру, ідентичність, відношення до свободи тощо.

Перспективи подальших розвідок. Отже, подальший науково-технічний прогрес («інформаційна революція») та розвиток суспільства залишаються і надалі катализаторами для подальших трансформацій соціально-політичних складових влади, що може виступати орієнтиром для подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Политика // Аристотель. Сочинения: В 4 т. Т.4. – М.: Мысль, 1983. – С.376–644.
2. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.royallib.com/book/bell_daniel/gryadushchee_postindustrialnoe_obschestvo_vvedenie.html
4. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека. Опыт персоналистической философии. – Париж, 1939.
5. Берлин И. Две концепции свободы // Современный либерализм. – М., 1998. – С.19–43.
6. Бурдьё П. Социология социального пространства / Пер. с франц.; отв. ред. перевода Н. А. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2007. – 288 с.
7. Веллмер А. Модели свободы в современном мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.smolsoc.ru/index.php/home/2009-12-28-13-47-51/40-2010-08-30-12-17-02/1133-2011-02-10-02-03-27/>
8. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Электронный ресурс] / М. Кастельс. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel
9. Мак'явелли Н. Флорентийські хроніки; Державець / Пер. з іт. А. Перепади; Худож.-ілюстратор І. І. Яхін; Худож. – оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. – Харків: Фоліо, 2007. – 511 с.
10. Платон Государство [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Platon/_Index.php
11. Сен А. Развитие как свобода / Пер. с англ. Е. Полецкой; Ред. и послесл. Р. М. Нуреева. – М.: Новое издательство, 2004. – 425 с.

References

1. Aristotel'. Politika // Aristotel'. Sochinenija: V 4 t. T.4. – М.: Mysl', 1983. – S.376–644.
2. Bauman Z. Globalizacija. Posledstvija dlja cheloveka i obshchestva / Per. s angl. – М.: Izdatel'stvo «Ves' Mir», 2004. – 188 s.
3. Bell D. Grjadushhee postindustrial'noe obshchestvo [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.royallib.com/book/bell_daniel/gryadushchee_postindustrialnoe_obschestvo_vvedenie.html
4. Berdjaev N. A. O rabstve i svobode cheloveka. Opyt personalisticheskoy filosofii. – Parizh, 1939.
5. Berlin I. Dve koncepcii svobody // Sovremennyy liberalizm. – М., 1998. – S.19–43.
6. Burd'e P. Sociologija social'nogo prostranstva / Per. s franc.; otv. red. perevoda N. A. Shmatko. – М.: Institut jeksperimental'noj sociologii; SPb.: Aletejja, 2007. – 288 s.
7. Vellmer A. Modeli svobody v sovremennom mire [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.smolsoc.ru/index.php/home/2009-12-28-13-47-51/40-2010-08-30-12-17-02/1133-2011-02-10-02-03-27/>
8. Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshchestvo i kul'tura [Elektronnyj resurs] / M. Kastel's. – Rezhim dostupa: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel
9. Mak'javelli N. Florentijs'ki hroniki; Derzhavec' / Per. z it. A. Perepadi; Hudozh.-iljustrator I. I. Jahin; Hudozh. – oformljuvachi B. P. Bublik, V. A. Murlykin. – Harkiv: Folio, 2007. – 511 s.
10. Platon Gosudarstvo [Elektronnyj resurs] – Rezhim dostupa: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Platon/_Index.php
11. Sen A. Razvitie kak svoboda / Per. s angl. E. Poleckoj; Red. i poslesl. P. M. Nureeva. – М.: Novoe izdatel'stvo, 2004. – 425 s.

Kolesnichenko S. S., postgraduate student, Kyiv University of tourism, economics and law (Ukraine, Kyiv), koles_s_s@i.ua

Power in contemporary socio-political system of coordinates

The subject of the study was the consideration of power issues in the context of the current socio-political system of coordinates in view of the transformations that take place in all spheres of society under the influence of the rapid development and implementation of information and communication and computer technologies, further broad digitalization of information and information processes, and as well as relevant changes in the issues of communication and communicative processes. Due to this, there are radical changes in the appearance of social networks, social media, the so-called «cybernetic space» and «cybernetic reality», new social and mass communications. This in its turn opens up new opportunities for influence, formation and manipulation of mass consciousness, using modern technologies and techniques from the side of the authorities, public organizations and society. In addition, attention was drawn to the fact that modern information and communication and computer technologies influence the power and power relations themselves. Also, an important moment that affects the issues of power is globalization. And this, in turn, changes the approaches and paradigm of power and power relations. In addition, the issue of influence and interconnectivity needs to be addressed: the «life world», «living space», culture, customs, moral and ethical norms, freedom and human dignity (first of all it concerns the preservation of identity in the conditions of globalization) when exercising power. In this regard, there is an urgency of the study of power in the modern system of socio-political coordinates.

Keywords: power, relations of power, social development and its modern transformations, information, communication and computer technologies, social and mass communication, social and political relations in society.

* * *

УДК 165.6

Онуфрійчук Р. В.,

кандидат філософських наук, асистент кафедри філософії, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), romanoufrychuk@gmail.com

СПЕЦИФІКА «RES» ТА «REALITAS» У ФІЛОСОФІЇ 19 СТОЛІТТЯ

Дослідницький інтерес спрямований на процес еволюції формули «від речє до реальності». Показано, що ця формула має чималій евристичний

потенціал, щось на зразок формули «від Космосу до безмежного простору». Відзначається, що перетворення світу речей на світ реальності належить Декарту, Ньютону та Ляйбніцу. Підкреслюється, що марбуржці виключають з концептуального каркасу поняття «існування», «буття», «дійсність» та замінують їх на поняття «реальність». Дано аналіз ідей Когена, Brentano і Пірса, які стали ключовими у подальшому розвитку проблеми реальності у філософії й науці та можуть трактуватися як своєрідні ідеальні типи, які сформулювали основні схеми побудови онтологій у різних галузях науки.

Ключові слова: річ, реальність, ідея, буття, реалізм, номіналізм.

У сучасній філософії надзвичайно поширеними є спроби визначення центральної філософської проблеми, характерної для певної історичної доби. Народжуються різноманітні формули типу «річ – властивість – відношення», або «від субстанції – до процесу». В один ряд із ними можна поставити ще одну – «від речей – до реальності». Насправді, в основі всіх запропонованих формул лежить поняття реальності, яке в різні історичні періоди розвитку філософії та науки було актуальним. Про що б не міркували філософи, в основі їхніх рефлексій завжди була категорія «реальність». Часто, звертаючись до неї, філософи намагалися виразити свої уявлення про реальність у вигляді складних абстракцій і умоглядів.

У методологічному плані значним є внесок у дослідження цієї проблеми представників реалізму – М. Головка, І. Нінілуото. Серед українських філософів проблема реальності, тією чи іншою мірою, порушувалась у дослідженнях О. Кравченко, В. Лук'янка та С. Повтореві.

Метою нашої розвідки є спроба провести лінію демаркації між поняттями річ та реальність у філософських ідеях 19 століття.

На першому етапі філософських рефлексій проблеми реальності передусім увагу привертає процес історичної еволюції формули «від речей – до реальності», оскільки саме з поняттям речі пов'язують основні ключові метафори та аналогії, уявні експерименти і всі інші дискурсивні практики античної та середньовічної філософії. Наочню поєднуючи в собі поняття та уявлення, річ була сполучною ланкою між концептуальними конструкціями і здоровим глуздом.

Проте з настанням епохи Нового часу інтерес до проблеми речі зникає. Поняття речі було замінено поняттям *реальності*. На перший погляд, ця заміна не мала якихось істотних наслідків. Насправді ж перехід від «res» (речі) до «realitas» (реальність) радикально вплинув на всі сторони філософії, ставши своєрідною межею між інтелектуальними епохами.

Особливої уваги заслуговує Дунс Скот, який намагався розробити теорію розрізнення речі та речовинності. Зауважимо, що «res» з латинської перекладається як річ, предмет, щось існуюче, наявне, справа, стан справ, дія [див.: 5, с. 30]. У цій традиції «res» є терміном ширшим, ніж «realitas». «Реальність, – зазначає Д. Скот, – це щось у самій речі. Адаже в кожній речі можуть міститися багато реальностей. Але треба відрізнити ці реальності від речі, в якій вони перебувають. Наприклад, у людині є такі реальності, як раціональність, душевність, субстанціальність» [5, с. 32].

Традиційно вважається, що таке перетворення поняття речі потрібне було філософам для подолання схоластичної метафізики, яка спиралася на Аристотеля, з її прихованими якостями і сутностями, нескінченними суперечками, які стали здаватися непотрібними.

Декарт, який стверджував, що в тілах немає нічого, крім руху, числа та фігури, вказував на зручність такого трактування речі, тобто на продуктивність цієї гіпотези. Ньютон, який вже не називав уявлення про річ гіпотезою, запропонував ототожнити тіла з точками, центрами мас. Думки Декарта, Ньютона, Ляйбніца та інших мислителів того часу, які постійно сперечалися стосовно простору, були єдині в тому, **що саме речі задають образ і структуру реальності.**

Для того, щоб виявити основні раціональні ініціативи, які б уможливили перетворення світу речей на реальність, потрібно відповісти на запитання: в чому полягає головна відмінність між «res» і «realitas»? Самі учасники перевороту (Декарт, Ньютон, Ляйбніц) були єдині в тому, що їм вдалося виявити і запропонувати зручніший спосіб опису подій і явищ, аніж той, яким користувались їхні попередники.

Річ у тім, що вчені не дуже турбувалися про онтологічний статус геометричних репрезентацій і алгебраїчних формул. Так, Ляйбніц у своєму «Листі до Якоба Томазіо про можливість примирення Аристотеля з новою філософією» писав, що «якщо можливе те і те пояснення – і схоластиків, і новітніх (філософів), то з двох можливих гіпотез потрібно завжди обирати зрозумілішу» [9, с. 88].

Ляйбніц доходить висновку, що погляди схоластів і новітніх філософів є рівноправними гіпотезами, одна з яких містить істотні переваги і тому приймається. Результатом цього є те, що постало питання про джерело людського знання та уявлень про реальність. Знаменита дискусія раціоналістів і сенсуалістів тільки тоді й могла розгорітися, коли в центрі уваги філософів опинилися не речі, а реальність. Однак, схоже, що вони цього не усвідомлювали.

Канту так і не вдалося зовсім відмовитися від поняття речі, оскільки німецькі університети багато в чому ще зберігали вірність традиційній метафізиці. Тому Канту довелося запропонувати спеціальний термін – своє знамените «Ding an sich» (річ у собі) – щоб було зрозумілим те, що говорячи про речі, він має на увазі феномени, тобто фрагменти реальності, що перебувають у полі нашого зору [див.: 8, с. 321].

З цього приводу Кант, відповідаючи на критику і звинувачення в соліпсизмі, визначає своє ставлення до реалізму та ідеалізму. Як відомо, Берклі розрізняє два види ідей: ті, що відповідають реальним речам і ті, що утворені нами самими. Мислитель навіть називає другий тип ідей химерами, при цьому не заперечуючи те, що реальні речі також є ідеями. Цю позицію Кант називає не суб'єктивізмом, а трансцендентальним реалізмом, або емпіричним ідеалізмом. Своє ж учення він іменує емпіричним реалізмом, або трансцендентальним ідеалізмом, прагнучи при цьому зберегти речі та не відкинути поняття реальності. Понад те, Кант робить очевидним її справжній онтологічний статус, підкреслюючи її «рукотворний» характер.

Людський розум конструє реальність завдяки синтезуючій взаємодії розуму та відчуттів. Протиставлення реалізму і номіналізму змінилось у Новий час протиставленням реалізму та ідеалізму. Світ речей перетворився на світ, який складається з просторово-геометричних властивостей. Так розпочалося протиставлення реального й ідеального. Кант був також тим, хто

завдяки прикметниковим визначенням започаткував значення терміна реальність, яке сьогодні є найбільш звичним: реальним у розумінні, що так само міститься у терміні «реальність», вважається те, що є автономним, незалежним від суб'єктивних умов і процесу пізнання [див.: 5, с. 39].

До труднощів, які виникли завдяки такому розумінню поняття «реальність», потрібно віднести те, що реальність здатна подвоюватися. Кант переконаний у тому, що варто розрізняти реальність феноменальну і ноуменальну [див.: 6, с. 199]. Це роз'яснення наочно демонструє суперечності, що виникають при спробі визначення реальності. Крім цього, категорія «реальність» у філософії того часу використовувалася не як філософське поняття, а як засіб апеляції до здорового глузду. Багато філософських категорій визначалися через поняття «реальність», у той час як сама реальність не мала чіткого визначення.

Потребу в уточненні змісту поняття реальності усвідомлював Гегель, який уперше спробував дати історико-генетичне визначення цього поняття. На його думку, філософське мислення, переходячи від осмислення речей до пізнання духу (тобто самого себе), спочатку приписує йому ті ж властивості, що й речі. Пізніше, вважає мислитель, свідомість здійснює перехід до іншого пізнання реальності – через її власну активність. Він переконаний: «категорія, що пройшла у спостереженні через форму буття, встановлена тепер у формі для-себе-буття; свідомість більше не хоче знаходити себе, а хоче породжувати себе своєю діяльністю» [3, с. 185].

Те, що Гегель визначає реальність як феномен, породжений свідомістю, взагалі не дивно, адже, для нього, як для послідовного ідеаліста, щось, породжене свідомістю, тотожне з буттям у тому розумінні, що природа також породжена ідеєю. Річ у тім, що Гегель, як і Кант, чітко відрізняє реальність від дійсності, яка, як відомо, відрізняється від реальності тим, що в ній збігаються можливість і доконечність.

Можна припустити, що описані ще в аристотелівській метафізиці «модуси буття» і є джерелом пізнання реальності. Досить лише виявити закони чи принципи, які зумовлюють співвідношення можливості та доконечності, щоб знати все про реальність. Але всі подібні «метафізичні проекти» не мали успіху серед філософів і науковців. Поширеною стає формула: «реальність належить речам, які не мають потреби у доведенні». І тоді проблема реальності переходить у сферу епістемології.

Варто зазначити, що саме неокантіанство в подальшому визначило долю поняття «реальність». Концептуальне протиставлення ідеального та реального (як відлуння платонівського протиставлення ідеї та речі) – одна з головних проблем філософії Г. Когена. Визначний представник марбурзької школи неокантіанства залучає для її розв'язання поняття безмежно малої величини. На його думку, це поняття є пов'язуючою ланкою між ідеальним і реальним, оскільки воно є певним першоелементом, який не містить характерних особливостей як першого, так і другого. Тобто безмежно мала ідеальність тотожна безмежно малій реальності. І зробивши основним елементом аналізу це поняття, Коген зводить два якісно різні феномени до «єдиного» знаменника [див.: 7].

Наступним кроком марбуржців стає виключення з концептуального каркасу понять «існування», «буття», «дійсність» як надмірно залежних від відчуттів і досвіду. Всі ці поняття пропонуються замінити на поняття «реальність». Варто зауважити, що цей проект неокантіанців по суті дуже схожий з проектами Миколи Кузанського та Галілея. Очевидно, що Коген усвідомлює це, але його проект має стосунок до філософії, тоді як у згаданих мислителів – до сфери природознавства.

Реальність, яка складається з безмежно малих величин, є безсумнівною модифікацією кантівського поняття «інтенсивна реальність», під якою розуміється передусім реальність «усередині відчуття», тобто як неподільна, тому що в емпіричному сприйнятті предмет не дається нам як сукупність роздіблених відчуттів. На думку Канта, предмет, будучи результатом безперервного синтезу, завжди є визначеним цілим, тобто дає нам реальність у відчутті. Та Г. Коген бачить потребу в тому, щоб обґрунтувати реальність уже не у відчутті, а в чистому мисленні, тобто в понятті [див.: 5, с. 39–41].

У цілому марбуржці створили складну й оригінальну філософську систему, що містить чимало цікавих ідей, зокрема неокантіанське вчення про судження. Відомо, що неокантіанці вважали судження головним інструментом пізнання. Кант, оцінюючи належно судження як форму мислення та створюючи свою класифікацію суджень, усе ж таки вважав, що вони є другорядними і похідними від основних тверджень чистого розуму. Г. Коген же вибудовує модель мислення у такий спосіб, що головним її елементом є саме судження.

На думку марбуржців, річ не просто породжується свідомістю. Для здійснення цього акту потрібно використати засоби метафізики і математики, адже неокантіанці обґрунтовують судження за допомогою категорій. Це дозволяє їм поділити всі судження на чотири види: судження законів мислення, судження математики, судження математичного природознавства і судження методології. Показово, що судження реальності трактуються марбуржцями як різновид суджень математики. Ця, на перший погляд, цілком несподівана новація в подальшому стала виглядати досить логічною. Як відзначає Т. Длугач, «інтерпретація поняття реальності в неокантіанців більше відповідає духу науки Нового часу, ніж у їхніх попередників. Адже, реальність, за Когеном, визначається не внутрішніми характеристиками предмета, а тільки актами взаємодії з іншими предметами» [4, с. 199]. Тобто не річ сама собою, а річ фактично «розчинена» у властивостях, які виявляються через взаємодію.

Нове розуміння реальності дало змогу неокантіанцям позбутися поняття «даного». Потреба звернутися до «даного», тобто до вихідних умов, була головною перешкодою на шляху до суто логічного обґрунтування науки, тому що таке розуміння породжувало емпіричну інтерпретацію реальності. Це у свою чергу вступало у суперечність із вихідними умовами неокантіанської дослідницької програми.

Але що ж таке реальність для неокантіанців? Як Зазначає П. Гайденко, «уявлення Когена про реальність є неодмінною передумовою мислення. Раніше мислили субстанцію як щось реальне, а науку як метод дослідження цієї реальності. Неокантіанці ж проголосили реальним сам метод, а субстанцію – лише

корисною метафорою. Тож те, що вважали реальністю, виявилось тільки логічним постулатом, а справжньою реальністю постали відношення, рух, метод» [2, с. 236].

Таке розуміння реальності виявилось надзвичайно продуктивним у формуванні онтологічних схем як для природознавства, так і для соціально-гуманітарних наук. Фактично, неокантіанці запропонували науковому співтовариству можливість участі філософії в дослідницькій діяльності: філософія трансформується в гносеологію та методологію науки.

Одночасно з неокантіанським ученням про реальність у європейській філософії з'являється інше оригінальне вчення, що отримало назву неореалізму. Його засновник Франц Brentano пропонує теорію судження, що ґрунтується на відмові від «радикального сумніву» Декарта і скепсису його послідовників. Будучи фахівцем з філософії Аристотеля та зазнавши впливу його метафізики, він відкидає суб'єктивізм загалом як вихідний принцип теорії пізнання [див.: 8, с. 327].

Brentano піддав критиці вчення Дж. Мілля та інших дослідників, які шукали «внутрішні джерела» інтелектуальної активності, психологічні за своєю природою. Австрійський мислитель запропонував повернутися до класичної диференціації видів психічної діяльності, що ґрунтується на різному ставленні їх до об'єктів. Відроджуючи середньовічне поняття інтенціональності, Brentano дістає можливість розрізнити способи, якими об'єкт дається нашій свідомості.

У своїй фундаментальній праці «Психологія з емпіричного погляду», він піддає психологізм нищівній критиці. Передбачаючи знаменитий лінгвістичний поворот у філософії ХХ століття, Brentano вважає, що головним джерелом оман є природні мови. На його думку, саме ці мови позначають уявлення й судження одним словом. «Адже мова часто веде до поєднання того, що немає жодної тотожності, й до розрізнення того, що немає ніякої відмінності» [1, с. 165], – зазначає він.

У теорії судження Brentano, на нашу думку, неправильно є теза про те, що воно є звичайним поєднанням сприйняття або уявлень. Це дає право припустити, що судження можуть мати довільний характер. Brentano відкидає уявлення про судження як другорядне, вважаючи його одним із головних джерел філософських дискусій не лише новоєвропейської, а й схоластичної філософії. Він не погоджується з середньовічними реалістами, вважаючи, що вони помилялися не менше від номіналістів. Знамениті дискусії схоластів про сутності (*essentia*) та буття (*esse*), про буття сутності (*esse essentiae*) та буття існування (*esse existentiae*) може свідчити лише про невміння збагути істинну природу судження.

Для того, щоб усунути зазначені проблеми, потрібно, на думку засновника неореалізму, вважати, що справжнім існуванням володіють лише речі, їх родове поняття – реальність. Реальне обов'язково індивідуальне, а об'єкт нашого уявлення, що не має ознаки індивідуальності, не може вважатися реальним. Таке існування Brentano називає інтенціональним.

Головним змістом брентанівського реалізму є те, що присутність предмета в думці (в судженні) здатне бути аргументом у дискусії щодо його реальності. Будь-яке атрибутивне судження автоматично припускає наявність відповідного екзистенціального судження. На думку

Brentano, вони не настільки достовірні, а властивості та відношення навіть не володіють реальністю. Лише самі речі, «прямо» дані нашій свідомості, мають справжню реальність і безпосередню очевидність.

Ще одну цікаву концепцію реальності, що вплинула на подальший розвиток філософії та науки, запропонував засновник прагматизму й семіотики, американський філософ Чарльз Пірс. На відміну від Когена і Brentano, він не вважав, що дискусія реалістів і номіналістів завершена, стверджуючи, що сам є схоластичним реалістом. На думку Пірса, номіналізм характерний не тільки для сенсуалістів, а й для раціоналістів, характеризуючи всю новоєвропейську філософію. Однак, як відзначає Ю. Мельвіль, «у Пірса немає завершеної доктрини реалізму, є тільки своєрідна «регулятивна ідея» реальності загального, якою він і користувався для розв'язання різних проблем» [цит. за: 8, с. 329].

Ця позиція дозволяє йому вважати реальними і закони, які відкриваються в тих або тих науках. Наприклад, Пірс обґрунтовує реальність наукових законів у такий спосіб. Закон не може бути просто результатом узагальнення, тому що він містить у собі не тільки твердження про те, що вже відбулось, а й передбачення того, що має ще відбутися. Це передбачення, що породжує «домішку потенційності», не може бути виведене з досвіду.

Засновник прагматизму докладно аналізує різноманітні значення поняття «реальність», розуміючи особливу складність і значимість цього питання.

Для того, щоб здійснити експлікацію цього поняття, Пірс звертається до власної теорії знання як різновиду вірування. Дихотомія реального та його альтернативи трансформується в дихотомію правдивого вірування (віри в реальне) і помилкового вірування (віри в оману). Таке переміщення зі сфери онтології в площину епістемології фактично пом'якшує твердження про реальність як про абсолютно незалежний від свідомості вид буття. Реальність розуміється як об'єкт доконечної думки членів наукового співтовариства, як результат достатнього дослідження, спрямованого в нескінченність.

Можна побачити, що у Пірсовій та Когеновій концепціях реальності присутні схожі мотиви. Їх об'єднує повернення до діяльності наукового співтовариства, що водночас творить і відкриває реальність. У протилежному випадку відмінність між творчістю та відкриттям стало би принциповим. Головною ж відмінністю між ними стало те, що Пірс розумів реальність як макрооб'єкт, описуваний засобами створеної ним семіотики, а Коген, подібно до Галілея, шукав геометричні образи реальності.

У чому ж полягають специфіка семіотичного підходу до опису реальності? Головною відмінністю є сам спосіб вираження через знак, а не через образ. І хоча в теорії Пірса іконічний знак здатний містити наочний образ, інші види знаків (індекси і символи) позбавлені цієї властивості. Але ж саме символ визнається ним знаком у справжньому значенні слова. У ньому немає нічого, що пов'язувало б його з об'єктом. Цю функцію виконує інтерпретація.

Отже, ідеї Когена, Brentano і Пірса стали ключовими у подальшому розвитку філософії та науки. Всі три концепції можуть трактуватись як своєрідні ідеальні типи, які сформували генеральні схеми побудови

онтологій у різних галузях науки. При цьому проблема дефініції та експлікації поняття реальності часто відступала на другий план, а сама категорія вважалася фундаментальною. Відомо, що філософи позитивістської орієнтації оголосили проблему реальності метафізичною, тобто псевдопроблемою. З іншого боку, поняття реальності та реалізму входять у природну мову і стають частиною широкого використання.

Список використаних джерел

1. Brentano Ф. Психология с эмпирической точки зрения / Ф. Brentano // Вопросы философии. – 1995. – №2. – С.150–173.
2. Гайденко П. П. Проблема времени в европейской философии и науке / П. П. Гайденко. – М.: Прогресс–Традиция, 2006. – 464 с.
3. Гегель Г. Феноменология духа / Г. Гегель. – СПб.: Наука, 1994. – 488 с.
4. Длугач Т. В. Логическое обоснование научного мышления в марбургской школе неокантианства / Т. В. Длугач // Кант и кантианцы; [Отв. ред. А. С. Богомолов]. – М.: Наука, 1978. – С.155–209.
5. Европейський словник філософії: Лексикон неперекладності / [пер. з фр.] – Том другий. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 488 с.
6. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант; [Пер. с нем. Н. Лосского сверен и отредактирован Ц. Г. Арзаканьяном и М. И. Иткиным; Примеч. Ц. Г. Арзаканьяна]. – М.: Мысль, 1994. – 591 с.
7. Коген Г. Теория опыта Канта / Г. Коген; [Пер. с нем. В. Н. Белова]. – М.: Академический Проект, 2012. – 618 с.
8. Кохановський В. П. Філософія науки. Учебное пособие / В. П. Кохановський, В. И. Пржиленский, Е. А. Сергодеева. – Москва: ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. – 496 с.
9. Лейбниц Г. Сочинения в четырех томах: Т.I / Г. Лейбниц. – М.: Мысль, 1982. – 636 с.

References

1. Brentano F. Psihologiya s empiricheskoj točki zreniya / F. Brentano // Voprosy filosofii. – 1995. – №2. – S.150–173.
2. Gaydenko P. P. Problema vremeni v evropejskoj filosofii i nauke / P. P. Gaydenko. – M.: Progress–Traditsiya, 2006. – 464 s.
3. Gegel G. Fenomenologiya duha / G. Gegel. – SPb.: Nauka, 1994. – 488 s.
4. Dlugach T. V. Logicheskoe obosnovanie nauchnogo myshleniya v marburgskoj shkole neokantianstva / T. V. Dlugach // Kant i kantiansy; [Otv. red. A. S. Bogomolov]. – M.: Nauka, 1978. – S.155–209.
5. Evropejskiy slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnosti / [per. z fr.] – Tom druhyi. – K.: DUKh I LITERA, 2011. – 488 s.
6. Kant I. Kritika chistogo razuma / I. Kant; [Per. s nem. N. Losskogo sveren i otredaktirovan Ts. G. Arzakanyanom i M. I. Itkinyim; Primech. Ts. G. Arzakanyana]. – M.: Myisl, 1994. – 591 s.
7. Kogen G. Teoriya opyita Kanta / G. Kogen; [Per. s nem. V. N. Belova]. – M.: Akademicheskij Proekt, 2012. – 618 s.
8. Kohanovskiy V. P. Filosofiya nauki. Uchebnoe posobie / V. P. Kohanovskiy, V. I. Przhilenskiy, E. A. Sergodeeva. – Moskva: IKTs «MarT», Rostov n/D: Izdatelskiy tsentr «MarT», 2005. – 496 s.
9. Leybnits G. Sochineniya v chetyreh tomah: T.I / G. Leybnits. – M.: Myisl, 1982. – 636 s.

Onufriyчук R. V., Ph.D. candidate, Assistant Professor, Department of Philosophy, Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University (Ukraine, Chernovtsy), romanoufrychuk@gmail.com

Specification «res» and «realitas» in philosophy 19th century

Research interest is directed at the process of evolution of the formula «from things to reality». It is shown that this formula has a considerable heuristic potential, something like the formula «from space to boundless space». It is noted that the transformation of the world of things into the world of reality belongs to Descartes, Newton and Leibniz. It is emphasized that the Marburgists exclude the concept of «existence», «being», «reality» from the conceptual frame and substituting it for the concept of «reality». An analysis of the ideas of Cohen, Brentano and Pierce, which became key in the further development of the problem of reality in philosophy and science, and can be interpreted as original ideal types that formulated the basic schemes for the construction of ontologies in various fields of science.

Keywords: thing, reality, idea, being, realism, nominalism.

* * *

УДК 172.13

Петренко М. О.,
аспірант, Київський університет
туризму, економіки і права
(Україна, Київ), petrenko_m_o@i.ua

ЖИТТЄВИЙ СВІТ ЯК УМОВА МОЖЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ, СПРАВЕДЛИВОГО ТА ГІДНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ

Сучасний стан розвитку суспільства, окрім притаманних йому позитивних та негативних складових, постійно трансформує соціокультурну реальність та основні засади її існування, що потребує постійного соціально-філософського осмислення. В статті досліджено життєвий світ як умову можливості ідентичності, справедливого та гідного буття людини. Аналіз означеної проблеми крізь призму комунікативної та феноменологічної філософії уможливив низку нових висновків про структуру життєвого світу, який складається насамперед з певної суми безпосередніх очевидностей, які задають найістотніші форми і способи людської діяльності і поведінки. Наголошуючи на інтерсуб'єктивно-екзистенційному характері життєвого світу, як сплетінні, тісної мережі міжлюдських взаємин, автор доводить, що життєвий світ постає перед нами як складний базисний комплекс елементів, які формують людське буття та істотно впливають на ідентичність, справедливість та людську гідність. Завдяки послідовному зверненню в статті до комунікативного та феноменологічного дискурсу життєвого світу, виокремлюються такі його важливі риси як цілісність та безпосередня очевидність, інтуїтивна, суб'єктивна та інтерсуб'єктивна достовірність його феноменів, які постають в якості горизонту усіх людських намірів та інтересів.

У зв'язку з цим сучасні зміни життєвого світу прямопропорційно змінюють та трансформують ідентичність, впливають на справедливість і відношення до людської гідності. Отже, незважаючи на свою видиму простоту, життєвий світ постає перед нами досить важливим виміром подальшого філософського осмислення людського буття та існування суспільства.

Ключові слова: життєвий світ, ідентичність, культура, комунікативна філософія, інтерсуб'єктивна сутність, феноменологія, інформаційна революція, людське буття, ідентичність, гідність, суспільство.

Поширення інформаційно – комунікаційних технологій, інформатизація усіх сфер суспільства та їх глобалізація досить істотно впливають на функціонування та осмислення проблем ідентичності, справедливості та гідності людського особливо крізь призму трансформації життєвого світу. Таким чином, процеси, які відбуваються із особистістю та суспільством у сучасних умовах, потребують нового осмислення сучасного життєвого світу. Така затребуваність викликана не лише змінами, що відбуваються в суспільстві під впливом сучасних техніко-технократичних процесів, а і пов'язана з актуальністю проблеми життєвого світу в контексті необхідності розв'язання конфліктів між різними життєвими світами та пошуками механізмів виходу із ситуацій, які виникли сьогодні.

Зауважимо, що до осмислення проблеми життєвого світу, як однієї з важливих засад розбудови справедливого та гідного життя окремої людини і суспільства в цілому, звертаються як західні (Б. Вальденфельс, Ю. Габермас, Е. Гуссерль, А. Гонет, Т. Лукман, Т. Парсонс, А. Шюц), так і вітчизняні дослідники (Є. Бистрицький, Н. Бусова, А. Єрмоленко, В. Кебуладзе, М. Култаєва, М. Мінаков, Л. Ситніченко, Д. Усов), які досить широко досліджували увесь спектр цього поняття.

Враховуючи важливість і практичну цінність праць, варто зазначити, що питання життєвого світу як важливої умови існування ідентичності, справедливого та гідного буття людини, будучи частиною загальної проблеми філософського осмислення подальшої ролі та місця людини у подальших трансформаціях моделей розвитку, вимагає подальших досліджень.